

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА “ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ”
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІВ
І ПСИХОЛОГІВ ПОЧАТКОВОЇ, ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ”

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

ACTUAL PROBLEMS OF THE PSYCHOLOGY OF PERSONALITY DEVELOPMENT

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

12–15 травня 2023 року

Київ

Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова

2023

УДК 159.923:005.745
А 43

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 7 від 31.05.2023 р.)*

За загальною редакцією професора Тараса ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- С. Д. Максименко* – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Т. С. Яценко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Н. В. Дем'яненко – доктор педагогічних наук, професор;
Р. А. Калениченко – кандидат психологічних наук, доцент;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
О. Д. Сафін – доктор психологічних наук, професор;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

А 43 **Актуальні проблеми психології розвитку особистості :**
матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-15 травня
2023 року). – Київ : Український державний університет імені
Михайла Драгоманова, 2023. – 133 с. [Електронне видання]

ISBN 978-966-931-282-2

У матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми психології розвитку особистості” презентовано: вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку особистості в онтогенезі, зокрема, забезпечення її успіху у соціумі, в контексті європейського вибору України; психолого-педагогічні та методичні проблеми забезпечення психічного здоров'я дитини у закладах освіти в умовах війни; психолого-педагогічне забезпечення професійної підготовки вчителя та психолога в умовах дистанційної освіти; психологічні засоби надання допомоги особистості, яка зазнала психічних розладів у наслідок травматичних подій.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923:005.745

<https://doi.org/10.31392/UDU-MKPF-p2023>

ISBN 978-966-931-282-2

© Автори матеріалів, 2023

© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

-
-
4. Michelle Liu, M.D. (2017). War and Children. *American Journal of Psychiatry*, 12 (7), 3-5. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp-rj.2017.120702>.
 5. Rachel C. (2017). Public health implications and risks for children and families resettled after exposure to armed conflict and displacement. *Scand J Public Health*, 45(3), 209-211. DOI: 10.1177/1403494816675776.
 6. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М. (2016). Специфіка перебігу кризових станів, психотравми та посттравматичного стресового розладу у дітей. *Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки* : методичний посібник. Київ. С. 9-21.
 7. Лазос Г. П. (2015). Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник*. Київ : ТОВ "Видавництво "Логос", 26-64.
 8. Міщук С. С. (2015). Згуртування як провідна умова подолання психотравми: традиційний та сучасний контексти. *Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій* : методичний посібник. К. : ТОВ "Видавництво "Логос", 64–77.
 9. Міщук С. С. (2019). Відчуженість як центральний феномен психотравмівного процесу *Психологічний часопис*. Вип. 5. № 12. 137-151. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.12>
 10. Омельченко Я. М. (2019). Значення типу реагування на стрес значимих дорослих у процесі формування стресостійкості особистості. *Психологічний часопис*. Вип. 5. № 12. 169-181. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.12>.
 11. Омельченко Я. М. (2020). Технологія розвитку життєстійкості дітей військовослужбовців, що мають прояви ПТСР, засобом відновлення сприятливого психоемоційного контакту у родині. Технології психотерапевтичної допомоги постраждалим у подоланні проявів посттравматичного стресового розладу. Монографія /за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : Видавничий Дім "Слово", 87-114.
 12. Титаренко Т. М. (2009). Кризове психологічне консультування: програма навчального курсу. Академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 64 с.

УДК 373.5.091.12:159-051"364"

Рашковська І. В.,
кандидат психологічних наук, доцент
НДЦ Інститут сімейної та молодіжної політики
Інституту молодіжної політики та соціальної роботи
УДУ імені Михайла Драгоманова

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ШКОЛИ З НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІДЛІТКАМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Під час подій, що відбуваються в країні, багато людей перебувають у стані стресу, скутості, невизначеності тощо. Зокрема, дуже важко сучасну ситуацію життя в обмеженостях війни переживають підлітки. Перебування учнів школі пов'язано з постійним стресом як педагогічної спільноти так й учнів. Й тому перед дорослими, зокрема шкільними психологами зараз стоїть завдання зберегти свій нормальний психологічний стан та забезпечити такі умови учням, що знаходяться за партою. В цьому плані дуже важливо практичним шкільним психологам забезпечити підлітків інструментарієм, який сприяв ба збереженню здоров'я та безпеки.

У педагогічній спадщині В. Сухомлинського важливим чинником піклування про дітей є їх здоров'я. За його словами, здоров'я – це повнота духовного життя, радість, ясний розум, яке залежить від особистості [2, с. 8-10]. На думку О. Савченко, проблема виховання в дітей здорового способу життя є багатоаспектною. Вона охоплює впровадження нового змісту забезпечення умов для позитивного впливу на всі складові здоров'я й поширення інноваційних технологій на його збереження та зміцнення [3, с. 8–11].

Як свідчить досвід, багато психологів надають переваги в роботі застосуванню арт-терапії – методу, що характеризується зціленням творчістю, допомагаючи таким чином зцілитися, позбутись стресів, покращити настрій, зрозуміти себе, підвищити самооцінку та відчутти себе більш врівноваженим у наш нелегкий час. Арт-терапевтичні вправи, що використовують психологи та вчителі (іноді в співпраці зі шкільним психологом) можуть носити як активний, так і пасивний характер. Активні методи арт-терапії спрямовані на створення арт-продукту. Це означає використання ізотерапії, казкотерапії, піскової терапії, фототерапії, імаготерапії (арт-терапія засобами театральної дії), музичної терапії тощо. Потужним та дієвим методом арт-терапії є терапевтична гра, що використовується сучасними психологами й має багатовекторний терапевтичний ефект для психологічного відновлення психологічного балансу. Цей метод майже не має протипоказань та може бути цікавим підліткам.

Аналізуючи сучасний період військового стану в Україні, всі вищезазвані напрямки арт-терапії актуальні до використання для зниження тривоги стресових проявів, відновлювання внутрішнього самопочуття після травмуючих подій. Також за допомогою ігрових малюнкових методик підліток має можливість зрозуміти свої емоції та емоції оточуючих, вивчити власну самооцінку, налагодити стосунки зі своїми однолітками. Звісно, арт-терапія є психотерапевтичною методикою. Вона має свої теоретико-емпіричні засади й повинна застосовуватись спеціалістами, які мають спеціальну підготовку. Також потрібно відмітити, що багато інструментів арт-терапії практично не мають вікових обмежень і досить проста в використанні, зацікавлює одразу як дітей, так і дорослих. Більше того, учасники просто виконують нескладні завдання, просто граються, а, насправді позбавляються багатьох психологічних проблем та отримуючи спокій та рівновагу.

Отже, розглянемо ретельніше одну з потужних арт-терапевтичних методик, що має назву мандалотерапія. Термін “мандала” ще кілька років тому сприймали як щось езотеричне та невивчене. Але завдячуючи новим науковим здобуткам та практичним психологічним методикам, наразі мандалотерапія успішно використовується на практиці. За словами К. Г. Юнга “мандала насправді – це цілісність особистості, коли в неї все в гармонії” [4, с. 20–21].

Отже, використання мандалотерапії є дуже актуальною технікою для збереження цілісності особистості будь-якого віку та учнів підліткового віку, зокрема. Цей метод теж може використовуватись практичним психологом в активних та пасивних формах. Активна форма мандалотерапії – це створення своєї мандали, пасивна – отримання готового центричного зображення для терапії. Існує також змішана форма роботи з мандалами – це коли дитина обирає шаблон, який подобається та розфарбовує його на свій розсуд [3]. Даний метод дозволяє підліткам вирішити наступні проблеми: допомога у вираженні та розумінні емоцій, вирівнювання внутрішнього психологічного стану, зняття напруги, розвиток навичок саморегуляції та багато інших.

Дієвою арт-терапевтичною практикою виявилася робота з мандалою захисту. Особистість підліткового віку завжди потребує прихильності, впевненості в захисті – це є

її базовою потребою. На сучасному етапі нашого життя ця потреба стала ще більш актуальною. Ми всі потребуємо захисту, а діти та підлітки особливо. Пропонуємо технологію роботи з “Мандалою захисту”. Вправа “Мандала захисту”. Матеріалом для цієї вправи: в ідеалі є аркуш паперу, кольорові засоби для малювання, які легко контролювати (крейда, пастель, олівці, фломастери); в реальності – все, що є в наявності.

Цікаво спрацьовує з підлітками такий інструмент як іграшка, Підлітки, що знаходяться в тривожному стані приходять в кабінет до психолога та обирають з полиць іграшку, яка їм подобається. Вони по черзі розповідають про переживання своєї іграшки, фактично, розповідаючи про свої. Інші слухають та намагаються від імені іграшок надавати підтримку. Проектуючи свої страхи та тривоги на іграшку, підлітки позбуваються своїх негативних емоцій.

Цікавим виявляється заняття з підлітками з використанням дихальних практик. Всі ці вправи та й багато інших можна робити в будь-якому місті, навіть в укритті. Різновидів таких вправ є дуже багато. Тому дуже важливо їх застосовувати в роботі з підлітками в наші нелегкі часи.

Безумовно, дослідження потребує подальших розробок та доповнень, а, також розробки практичних рекомендацій для роботи практичних психологів шкіл.

Список використаних джерел:

1. Головатюк І. Г. Арт-терапія у зарубіжній науковій традиції. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2017. Випуск 2. С. 63–65.
2. Савченко О. Я. Психодидактичні аспекти реалізації здоров'язберезувальної функції шкільної освіти: діалог з В. О. Сухомлинським. *Рідна школа*. 2012. № 7 (991). С. 8-11.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. К. : Радянська школа. 1976. Т. 2. 665 с.
4. Техніка релаксації. URL: <https://uan.koshachek.com/articles/tehnika-relaksacii-ta-dihalni-vpravi-zhurnal-ce.html> (дата звернення: 30.07.2022 р.).

УДК 159.9-051"364"

*Романовська Д. Д.,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
лабораторії прикладної психології освіти
Українського науково-методичного центру
практичної психології і соціальної роботи
Національної академії педагогічних наук України*

ОСОБИСТІСНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна росії проти України обумовили виникнення серйозних викликів у професійній діяльності практичних психологів закладів освіти. Відбулася трансформація змістових ліній психологічного супроводу освітнього процесу, серед яких пріоритетним стала перша психологічна та кризова допомога, психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу.

Більшість практичних психологів не були готові надавати якісну допомогу дітям, дорослим, які перебували в ситуаціях небезпеки, з ознаками гострих стресових реакціях. Тривалий час фахівці психологічної служби закладів освіти займалися переважно